

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the **University of Silesia in Katowice**

Title: Józef Wereszczyński jako czytelnik „nowości wydawniczych”

Author: Anna Sitkowa

Citation style: Sitkowa Anna. (2020). Józef Wereszczyński jako czytelnik „nowości wydawniczych”. W: M. Barłowska, M. Walińska (red.), "Sarmackie theatrum, T. 8: W poszukiwaniu nowości" (S. 167-180). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprawdzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

Anna Sitkowa

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0001-9861-4606>

Józef Wereszczyński jako czytelnik „nowości wydawniczych”

Józef Wereszczyński (po 1531—1598), opat benedyktynów w Sieciechowie i nominat biskupstwa kijowskiego, pozostawił po sobie 17 prac imprymowanych w latach 1572—1597. Ten znaczny dorobek zdaje się dowodzić ambicji literackich jednego z reprezentantów pokolenia wzrastającego i dojrzewającego w szczytowych latach polskiego renesansu (BUCHWALD-PELCOWA, 1984, s. 118)¹ oraz skłaniać do twierdzenia, że dzieła, które jego poprzednicy i rówieśnicy oddali drukarskiej prasie w latach 1561—1590, Józef z Wereszczyna uczynił inwencyjnym źródłem swojej twórczości, równorzędnym wobec innych tradycji (SITKOWA, 2006, s. 175).

Już Wacław Aleksander MACIEJOWSKI (1852, s. 408—409) zauważył, że przyszły nominat biskupstwa kijowskiego „lubił polskie piśmiennictwo”, ale dopiero Stanisław Ptaszycki stwierdził, iż *Regula*² WERESZCZYŃSKIEGO (1587) została przepisana z *Żywota człowieka poczciwego*, zaś to, czego nie przejął z pierwszej części *Żwierciadła* (1567/1568) Mikołaja Reja (1505—1569), „wyjął żywcem” z kroniki Marcina Bielskiego (1495—1575; PTASZYCKI, 1879, s. 13). Ptaszycki wskazał ekscerpty (acz nie wszystkie) zaczerpnięte przez Wereszczyńskiego z *Żywota człowieka poczciwego* również w *Wizerunku na kształt kazania uczynionym* (powst. 1583, wyd. 1585) i w *Gościńcu* (powst. 1583, wyd. 1585), nie udzielając odpowiedzi na zadane sobie pytanie: czy w pozostałych utworach pisarz z Wereszczyna pozostał równie wierny swemu „kierownikowi” (SITKOWA, 2006, s. 63)?

¹ Janusz PELC (1994, s. 112—195) „apogeum polskiego renesansu” usytuował pomiędzy ok. 1565 a 1590 r.

² W wywodzie posługuję się skróconymi tytułami utworów Wereszczyńskiego, pełne ich wersje podaję w bibliografii.

Badacze rychło zaczęli twierdzić, że sieciechowski opat był plagiatorem (CHMIEŁOWSKI, 1880, s. 171), że chętnie przepisywał cudze dzieła (BRÜCKNER, 1908, s. 155—156; KORBUT, 1929, s. 243), że „nie miał pretensji literackich” (GRABOWSKI, 1913, s. 218), że okradał swoich poprzedników (KRZYŻANOWSKI, 1958, s. 167; 1960, s. 14), aż w końcu, a było to niemal przed pół wiekiem, Juliusz Nowak-Dłużewski uznał, że należałoby zweryfikować wspomniane opinie i ponownie zbadać zależności pisarstwa Wereszczyńskiego od prozy Reja (NOWAK-DŁUŻEWSKI, 1971, s. 234, 241; 1973, s. 54).

Podjęcie próby zrealizowania postulatu Nowaka-Dłużewskiego (SITKOWA, 2006, s. 91—115, 177—185) pozwoliło na stwierdzenie, że Wereszczyński nie rozstał się z ostatnią książką Reja do końca swego życia. Do tekstów opata, w których odnaleźć można fragmenty przejęte ze *Żwierciadła*, dodać należy: *Kazanie przy przyjmowaniu świętości małżeństwa* (powst. 1583, wyd. 1585), *Drogę pewną* (1590; por. też JANIK, 1923, s. 79), *Ekscytarz* (1592), *Publikę* (1594), *Sposób osady Nowego Kijowa* (1595) oraz *Votum* (1597).

Trzeba zaznaczyć, że inspiracje dziełem Nagłowiczana wskazać można zarówno w stylistycznym ukształtowaniu tytułów utworów Józefa z Wereszczyńska (*Ekscytarz*, *Publika*), w sposobie konstruowania edycji (*Wizerunk na kształt kazania uczyniony*), w budowie literackiej ramy wydawniczej (*Droga pewna*), w podejmowaniu problemów zasygnalizowanych przez autora *Krótkiej rozprawy* (SITKOWA, 2006, s. 177—184) oraz przede wszystkim we wspomnianym dokonywaniu ekscerptów, które — poddawane różnym zabiegom amplifikacyjnym, substytucyjnym, translokacyjnym lub abrewiacyjnym — służyły w dziełach sieciechowskiego opata katolickiej propagandzie. Wydaje się także, że z modelu wypracowanego przez Reja należy wywieść program pisarski Wereszczyńskiego, który podkreślał patriotyczne pobudki swych literackich wystąpień i wzorem „polskiego Enniusa” (NIEZNAŃSKI, 1989, s. 181) pragnął stać się „ekscytarzem”, chciał budzić współczesnych z „ospałości”, „trąbił na trwogę” (SITKOWA, 2006, s. 178), konsekwentnie wydając książki w języku polskim³.

Ustalenia te wyznaczają Wereszczyńskiemu niepoślednie miejsce wśród naśladowców Reja, wskazywanych między innymi przez Stefana NIEZNAŃSKIEGO (1989, s. 166—192), Adama KARPIŃSKIEGO (2007, s. 9—20) oraz innych badaczy (na przykład: DĄBKOWSKA-KUJKO, 2007, s. 108—122; KURAN, 2005, s. 151—186).

Spojrzenie na *Żwierciadło* jako na źródło inwencyjne pisarstwa opata sieciechowskiego ujawniło swoistą chronologię dokonywania pożyczek tekstowych. Pierwsze ślady czerpania z dzieła Reja przyniosły teksty składające się na *Wizerunk na kształt kazania uczyniony* (SITKOWA, 2006, s. 113). Wereszczyński do tego utworu oraz *Gościńca*, *Kazania przy przyjmowaniu świętości małżeństwa* i do wydanej w 1587 roku *Reguły* wprowadził wypisy z *Żywota człowieka poczciwego*.

³ Łacińską szatę językową trzem publikacjom opata nadał Sebastian Fabian Klonowic (ok. 1545—1602).

Wątki moralistyczno-parenetyczne zeszyły w twórczości opata na dalszy plan po otrzymaniu przezeń nominacji biskupiej w roku 1589. W nowej roli senatora podążył wprawdzie znowu drogą autora *Żwierzyńca*, ale zaczął czerpać inspiracje i przejmować ekscerpty z następnymi częściami *Żwierciadła* (SITKOWA, 2006, s. 114): z *Krótkiej przemowy o porządnej niedbalości naszej (Spólnego narzekania wszej Korony na porządną niedbalość naszą)* (*Droga pewna*, 1590; *Publika*, 1594; *Sposób osady*, 1595; *Votum*, 1597), z *Apoftegmatów* (*Ekscytarz*, 1592) (NOWAK-DŁUŻEWSKI, 1973, s. 54) oraz ze *Zbroi pewnej każdego rycerza krześcijańskiego* (*Droga pewna*, *Votum*). Rej zwracał się w wymienionych partiach swej ostatniej książki do bardziej „obytego i wykształconego odbiorcy” (KOCHAN, 2003, s. 16), podejmując zagadnienia polityczne dotyczące spraw państwa. Wereszczyński szedł śladem Nagłowiczana, omawiając problemy, które dotyczyły ogółu, ale którymi nie każdy się zajmował, adresując swe utwory do władców, senatorów, posłów oraz uczestników sejmików (SITKOWA, 2006, s. 181).

Nazwisko Reja padło w drukowanych wypowiedziach Wereszczyńskiego jedynie raz w powstałym w 1583 roku *Gościńcu*, w którym zawarł *Żywot Rejów* i w celu skompromitowania Okszyca — moralisty i wyznaniowego przeciwnika — zacytował jeden z utworów składających się na *Żwierzyńca* (*Na opilce*) (DZIECHCIŃSKA, 1976, s. 148; NOWAK, 1968, s. 19—20). Zbigniew Nowak przypomniał przed laty, że Stanisław Hozjusz (1504—1579) podejmował próby nakłonienia Reja do przejścia na stronę katolicką w trakcie obrad sejmów odbywających się w latach 1555—1557. Wobec fiaska tych zabiegów „obóz katolicki zrezygnował ostatecznie z prób pozyskania dla swych celów Reja, a wysiłki skoncentrował na neutralizowaniu jego wpływu za pomocą m.in. tworzenia i kolportowania barwnych legend o smoku z Oksy, Sardanapalu Nagłowskim, rozwiązłym pijaku i żarłoku [...]” (NOWAK, 1970, s. 24). Idąc śladem tych rozważań, można dostrzec w twórczości Józefa z Wereszczyńca swoistą próbę „neutralizowania” dzieł autora *Żwierciadła* i pozyskania ich dla obozu katolickiego (SITKOWA, 2006, s. 185).

Pisarstwo Wereszczyńskiego, zbudowane na modelu Rejowym, wiele zawdzięcza także innym rodzimym pisarzom. Jednym z nich był — jak słusznie domyślał się Ptaszycki — Marcin Bielski. W opinii Ignacego Chrzanowskiego nasz pierwszy polski świecki dziejopis „jako autor *Kroniki świata*, objawił — świat nam, a jako autor kroniki polskiej, co za lud jesteśmy, ludziom własnym, nie umiejącym po łacinie, ukazał” (CHRZANOWSKI, 1926, s. 129; SITKOWA, 2011, s. 261). *Kronika...* cieszyła się poczytnością, choć „ta poczytność” „była uznaniem milczącym” (ŚNIEŻKO, 2004, s. 275). W gronie ludzi pióra, a zarazem czytelników *Kroniki...* (ŚNIEŻKO, 2004, s. 311), szczególne miejsce wypada wyznaczyć Józefowi z Wereszczyńca, który wielokrotnie „poświadczył” w swych utworach lekturę trzeciego wydania dzieła BIELSKIEGO (1564), choć szerzej znane było tylko przejęcie przez opata anegdoty o fałszywym Chrystusie (CHRZANOWSKI, 1926, s. 4—6, przyp. 5, s. [251]; ZIOMEK, 1980, s. 383; ŚNIEŻKO, 2004, s. 283—285; SITKOWA, 2011, s. 261). Wereszczyński trzykrotnie w swoich pracach powołał się na Bielskiego, precyzyj-

nie wskazując w marginaliach lub w tekście głównym wykorzystane źródło. Uczynił to w *Regule* oraz dwukrotnie w *Gościńcu*, do którego zaczerpnął między innymi wspomnianą opowieść o przygodach rzekomych apostołów, którzy pod wodzą Jakuba Melsztyńskiego i Piotra Zatorskiego dokonywali oszustw i kradzieży, także na Jasnej Górze (BIELSKI, 1564, list 420—420v). Anegdota, którą Bielski wprowadził dla urozmaicenia kronikarskiego wywodu, szybko zyskała popularność w Polsce (*Facecje polskie z roku 1624*, 1903, s. 70—71; KRZYŻANOWSKI, 1960, s. 14) i poza jej granicami (BUCHWALD-PELCOWA, 2004, s. 73—74). Opat wskazał źródło ekscerptu: „Martinus Bielski Polonus qui annuales Polonorum vulgari linqua conscripsit. Aleksander Gvagninus Veronensis Eques Auratus peditumque praefectus” (WERESZCZYŃSKI, 2014, s. 54), po części tekst zacytował, ale jego ujęcie przygód oszustów znacznie odbiegało od wersji oryginalnej (SITKOWA, 2006, s. 72—77). W jednej z dokonanych amplifikacji wykorzystał bardzo „świeżą” publikację — zbiór dzieł historycznych o Polsce pt. *Polonicae historiae corpus*, wydany przez Jana Pistoriusa. W zamieszczonym tam *Alexandri Guagnini Veronensis Compendium Chronicorum Poloniae* znalazła się z przywołaniem Bielskiego historia Melsztyńskiego i Zatorskiego, powtórzona „w wydawanym przez samego Gwagnina zbiorze pt. *Rerum Polonicarum tomi tres*” (BUCHWALD-PELCOWA, 2004, s. 73), acz też w nieco zmienionej wersji (PISTORIUS, 1582, s. 362—363; GWAGNIN, 1584, s. 125—128). Edycja Pistoriusa ukazała się w 1582 roku w Bazylei. Do Polski dotarła — jak ustalił Henryk BARYCZ (1981, s. 106) — w roku 1583. Wereszczczyński musiał pilnie śledzić nowości wydawnicze, skoro zdołał włączyć do tekstu przygotowanego do druku w kwietniu 1583 roku (WERESZCZYŃSKI, 2014, s. 47) frazy dodane do łacińskiej wersji anegdoty Bielskiego (ŚNIEŻKO, 2004, s. 284; SITKOWA, 2006, s. 76).

W *Gościńcu* zaznaczył także wykorzystanie listu dedykacyjnego, jakim Bielski opatrzył księgę *O polskim Królestwie* (WERESZCZYŃSKI, 2014, s. 66—67; BIELSKI, 1564, list 33), z kolei w *Regule* dokładnie zlokalizował przywołane miejsce z *Kroniki...*: „Marcin Bielski fol: 368”, relacjonując wydarzenia z czasów Władysława Łokietka (WERESZCZYŃSKI, 1587, s. 43; BIELSKI, 1564, list 368; SITKOWA, 2011, s. 267). W pozostałych dziełach Wereszczczyńskiego na ekscerpty z kroniki Bielskiego natknąć się można często. Wypisom towarzyszyły wprawdzie adnotacje marginalne, ale służyły one raczej „kamuflowaniu” przejętych sformułowań (szerzej: SITKOWA, 2011, s. 263—266). Najciekawsze wydają się jednak te sytuacje, w których natrafiamy na zapisy marginalne w brzmieniu na przykład: „Cromerus de gestis Polonorum lib. 2. fol. 27” (WERESZCZYŃSKI, 1585b, s. 68—69), sugerujące w tym przypadku, że opat zaczerpnął opowiadanie o Piaście i Popielu z dzieła Marcina Kromera (1512—1589), nadając ekscerptowi polską szatę językową.

Istotnie, w trzeciej, poprawionej i uzupełnionej edycji dzieła Kromera *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX* z roku 1568 odnajdziemy na stronach 27—28 *passus* poświęcony Piastowi (KROMER, 1568, s. 27—28), ale fragment przywiedziony w *Wizerunku na kształt kazania uczynionym* jest wiernym przy-

toczeniem relacji Marcina Bielskiego na ten sam temat (BIELSKI, 1564, list 342v; SITKOWA, 2011, s. 267). Przykładów takiego postępowania można wskazać więcej (SITKOWA, 2012, s. 17—20). W ten sposób Kromer — „pogromca heretyków” (GRZYBOWSKI, 1997, s. 49) — na kartach dzieła Wereszczyńskiego przemówił słowami Bielskiego, który przedstawił dzieje Polski „owiane duchem reformacji” (CHRZANOWSKI, 1926, s. 129).

Dodajmy, że Wereszczyński w *Wizerunku na kształt kazania uczynionym*, nad którym pracę zakończył na początku stycznia 1583 roku (WERESZCZYŃSKI, 1585b, k. 3v), poświadczył jeszcze lekturę ówczesnej historiograficznej nowości — *Kroniki... Macieja Strykowskiego* (1547—przed 1587). Precyzyjna adnotacja: „Stricovius lib. 4. de gestis Lituatoru[m] folio 162.” (WERESZCZYŃSKI, 1585b, s. 8—9), odsyłała do *Kroniki...*, „która przedtym nigdy światła nie widziała”, wydanej w 1582 roku w Królewcu (STRYKOWSKI, 1582, s. 162).

W drugiej połowie XIX wieku Aleksander Zdanowicz zasugerował, że *Ekscytarz* (1592) Wereszczyńskiego został ułożony prozą na wzór wierszowanego utworu Macieja Strykowskiego pt. *O wolności Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego* oraz że opat fragmenty z tego dziełka „dosłownie” wypisał do *Pobudki* (1594) (ZDANOWICZ, 1874, s. 479). Sto lat później Juliusz Nowak-Dłużewski umieścił turcyki opata w kręgu Rejowej *Przemowy krótkiej do poćciwego Polaka stanu rycerskiego*, co nie przeszkodziło mu nazwać Wereszczyńskiego „żywym i inteligentnym” publicystą antytureckim, acz niewolnym od zapożyczeń (NOWAK-DŁUŻEWSKI, 1971, s. 234—238; 1973, s. 42—57).

Weryfikacja tych przypuszczeń potwierdziła sugestie wymienionych badaczy. W *Ekscytarzu*, obok wspomnianych już nawiązań do Rejowego *Żwierciadła*, odnajdziemy fragmenty z *Kroniki... Bielskiego* (WERESZCZYŃSKI, 1592, s. 170—172; BIELSKI, 1564, list 178) oraz prozaiczną parafrazę wierszowanego utworu *O wolności Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego* Strykowskiego (SITKOWA, 2006, s. 115—128).

Strykowski *O wolności Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego* opublikował po raz pierwszy w 1575 roku. Zaostrzenie stosunków między Polską i Turcją pod koniec XVI wieku sprawiło, że wznowiono wówczas teksty antytureckie (NOWAK-DŁUŻEWSKI, 1971, s. 232—233), wśród których znalazł się między innymi utwór STRYKOWSKIEGO (1587), w 1590 roku zaś opublikowane zostały w tłumaczeniu Jana Januszowskiego (1550—1613) dwie antytureckie oracje Stanisława Orzechowskiego (1513—1566), powstałe w latach czterdziestych XVI wieku (*De bello adversus Turcas suscipiendo... ad equites Polonos oratio*, 1543 oraz *Ad Sigismundum Poloniae Regem Turcica secunda*, 1544), pt. *Oksza Stanisława Orzechowskiego na Turka* (SITKOWA, 2006, s. 116). Lektura *Ekscytarza* dowodzi, że Wereszczyński, czerpiąc ekscerpty z wcześniej powstałych utworów, wkomponował w swe dzieło „świeżą” translację, kierując słowa „polskiego Demostenesa” do „panów chrześcijańskich” i do wnuka Zygmunta I Starego (WERESZCZYŃSKI, 1592, s. 58—66, 148; ORZECZOWSKI, 1855, s. 16—21, 75—76).

Dodajmy jeszcze, że Wereszczyński zdecydował się zadedykować *Ekscytarz* królowi Zygmuntovi III Wazie, któremu 2 lata wcześniej Januszowski przypisał *Okszę Stanisława Orzechowskiego na Turka* (JANUSZOWSKI, 1590, s. 3—4), i że opat dosłownie lub z drobnymi modyfikacjami ponad 370 wersów z utworu Stryj-kowskiego *O wolności Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego* przejął do *Pobudki*, złożonej z 504 wersów.

Wskazane dotąd przykłady ilustrują zmienną cechę pisarstwa Wereszczyń-skiego — zaczerpnięty z utworu Reja pomysł, zarys czy też tekstowy „szkielet” obudowywał wypisami z dzieł innych autorów. I tak — w *Kazaniu przy przy-jmowaniu świętości małżeństwa* w Rejowe ramy wkomponował wyimki ze *Stad-ła małżeńskiego* (1561) Jana Płoczywłosa Mrowińskiego (STUHLIK-SUROWIAK, 2016, s. 113; zob. też WERESZCZYŃSKI, 1585a, s. 303; MROWIŃSKI PŁOCZYWŁOS, 1561, k. [22]). W *Regule* (1587), przepisanej z *Żywota człowieka poczciwego*, obok wyjątków z *Kroniki...* Bielskiego i z *Korabia zewnętrznego potopu* Hieronima Powodowskiego (WERESZCZYŃSKI, 1587, s. 76—78; POWODOWSKI, 1578, s. 180, 197, 200—202), odnajdujemy fragmenty *Psalterza Dawidowego przekładania Jana Kochanowskiego* (1579) (WERESZCZYŃSKI, 1587, karta tytułowa verso, k. [4]v; KOCHANOWSKI, 1982, s. 153, 87).

Sieciechowski opat włączył cytaty z *Psalterza Dawidowego* także do *Drogi pewnej* i *Ekscytarza*. Można stwierdzić, że parafraza Jana z Czarnolasu została wykorzystana przez Wereszczyńskiego w celu ozdobienia wymienionych dzieł. Ekscerpty te pełnią bowiem funkcje stemmatu i przedmowy (*Reguła*), posłowania (*Droga pewna*) oraz motto (*Ekscytarz*) (SITKOWA, 2006, s. 129—131).

Wereszczyński znał także inne ważne dzieło, wydane w Polsce po raz pierwszy w 1579 roku. Ślady lektury *Żywotów świętych* Piotra Skargi (1536—1612) odnajdu-jemy w *Publice* (WERESZCZYŃSKI, 1594b, s. 24—25; SKARGA, 1585, s. 941—945) oraz w powstałym z inspiracji Wereszczyńskiego tłumaczeniu *Reguły* św. Benedykta, w którym zamieszczono żywot założyciela zakonu benedyktynów (SITKO-WA, 2010, s. 86—95).

Za swoistą antologię wypisów z odbytych lektur uznać można *Gościniec*, w którym „przejrzała się” polska literatura renesansowa. Na kaznodziejski wy-wód złożyły się nie tylko zauważone przez Ptaszyckiego wypisy z Rejowego *Żwierciadła*, ale też obszernie ekscerpty z *Postylli „większej”* (1575) Jakuba WUJKA (1575, s. 217—222; SITKOWA, 2015, s. 7—22) oraz z *Korabia zewnętrznego potopu* (1578) Hieronima POWODOWSKIEGO (WERESZCZYŃSKI, 2014, s. 110—136). W warstwie anegdotycznej *Gościńca*, obok wspomnianej już historii fałszywe-go Chrystusa z trzeciego wydania *Kroniki...* Bielskiego, znalazła się opowieść o figlach Pukarzewskiego (Pukarzowskiego) i Luli Skotnickiego, przedstawiona przez Łukasza Górnickiego (1527—1603) w *Dworzaniu polskim* (1566), co stano-wi jeszcze jeden dowód popularności anegdoty, która w zmienionej wersji trafiła do *Facecji polskich* (ok. 1570) (BRÜCKNER, 1903, s. 9; *Facecje polskie z roku 1624*, 1903, s. 69—70; SITKOWA, 2006, s. 81).

W skład *Gościńca* weszła również facecja „o onym ślachimie co w ostrogach chodził, a na koniu nie jeździł” (WERESZCZYŃSKI, 2014, s. 59—61), nieopatrzona odesłaniem do źródła, oraz historia chłopca będącego przez jeden dzień cesarzem, którą otwierał następujący zapis w tekście głównym: „[...] dosyć mamy jasną kronikę czeską o onym chłopie opitym, który ono przez noc i przez dzień jedno był cesarzem” (WERESZCZYŃSKI, 2014, s. 75—76). Informacja została powtórzona w marginaliach: „Kronika czeska opisuje wizerunek chłopca opitego”. Zdaniem badaczy Wereszczyński zaczerpnął te „trefności” z nieznanego dziś pierwodruku *Facecji polskich* (KRZYŻANOWSKI, 1958, s. 156).

Nierozpoznaną do niedawna lekturą, którą opat wykorzystał w *Gościńcu*, pozostawała anegdota o fatalnej w skutkach biesiadzie synów mieszczan z Ravensburga, zaanonsowana następująco: „Czego mamy jasny a świeży przykład przez mistrza Andrzeja Melzyjusza opisany, co się zstało w ziemi szwabskiej, w mieście Rawenszpurku, Roku Pańskiego 1578, dnia dziewiątego miesiąca lutego, prawie w niedzielę mięsopustną, temi słowy” (WERESZCZYŃSKI, 2014, s. 64). Dotychczas ani edytorom *Gościńca* (WERESZCZYŃSKI, 1860; 2014), ani wydawcom antologii pt. *Dawna facecja polska (Dawna facecja polska (XVI—XVIII w.))*, 1960, s. 133—134) nie udało się wskazać dzieła magistra Melzyjusza, na które powoływał się opat benedyktynów sieciechowskich.

Tymczasem już ponad 100 lat temu niemiecki prawnik i historyk Paul Beck poinformował o wystawieniu na sprzedaż przez antykwariat Ludwiga Rosenthala w Monachium jednokartkowego druku, dotychczas nieznanego, imprimowanego w Strasburgu przez Dibołta Bergera w roku 1578 (BECK, 1912, s. 138—145; przedruk: BECK, 1985, s. 195—202; KÜBLE, 2004). Niestety, zabytek dochował się w stanie zdefektowanym. Z relacji Becka wynika, że Norbert Rosenthal odkrył go w postaci kawałków wklejonych w grzbiet książki i w czasie wydobywania druczku zniszczeniu uległo kilka miejsc, w tym miejsce z nazwiskiem autora blisko dwustuwersowego utworu: *O strasznej historii, która wydarzyła się 9 lutego w dniu Esto mihi roku 1578 w Ravensburgu, w której wzięło udział 8 mieszczan i synów mieszczan, gdy się połączyli, aby świętować karnawał, gdy najpierw się wcześniej rano wybrali, aby napić się wódki, a tymczasem zapomnieli nieposłuszni wysłuchać kazania. W końcu o szatanie i poczynionej mu strasznej zapłacie, która kosztowała ich życie. Ku przestrodze pobożnych chrześcijan. Przez M. Andream N(?)elsium*⁴ (SITKOWA, 2017, s. 83—98).

⁴ Tytuł oryginału: *Von einer erschrecklichen Geschicht, welche sich zugetragen hat den 9. Februarij am tage Esto mihi dieses 1578 Jahr zu Ravenspurg, von 8 Bürgern und Bürger-Söhnen, wie sie sich mit einander verbunden Faßnacht zu halten, und also des Morgens früe erstlich zum gebrandten Wein gegangen seind, und haben darüber unbilliger Weise die Predigt versäumt. Endtlich von dem Sathan auch ihren Lohn schrecklicher weise nommen und umb ihr Leben kommen seint, etc. Allen frommen Christen zu Warnung gestellet. Durch M. Andream N(?)elsium*. Dokonany na moją prośbę przekład tego tekstu został opatrzony przez tłumaczy Renatę Dampc-Jarosz oraz Jacka Jarosza skróconym tytułem: *Straszna historia z Ravensburga (Eine schreckliche Geschichte aus Ravensburg)* (NELSIUS [MELZYJUSZ], 2017, s. 129—140).

Trudno zatem dziwić się, że dotychczasowe kwerendy bibliograficzne, mające doprowadzić do odnalezienia dzieła Andrzeja Melzyjusza, kończyły się fiaskiem. Paul Beck, choć brał pod uwagę także M, B i F, brakującą literę w nazwisku autora uzupełnił literą N, ze względu na to, że nazwisko rodowe Nell było notowane w Ravensburgu w wieku XVI (BECK, 1912, s. 140). Unikatowy druk obecnie znajduje się w zbiorach Württembergische Landesbibliothek w Stuttgartcie (SITKOWA, 2017, s. 88). Katalog biblioteki jako autora wskazuje Andreasa Nelsiusa, ale już bez znaku zapytania, jakim Beck opatrzył pierwszą literę nazwiska twórcy wiersza.

Niemiecka nowość wydawnicza z 1578 roku zyskała w 5 lat później polską parafrazę prozą — Wereszczyński podpisał list dedykacyjny do *Gościńca* 10 kwietnia 1583 roku. Stwierdzenie tego faktu skłania do formułowania pytań i postulowania kolejnych kwerend. Czy to bowiem Wereszczyński dysponował niemieckim oryginałem i czy to on dokonał tłumaczenia oraz parafrazy? I choć nie wiadomo, czy opat benedyktynów sieciechowskich władał językiem niemieckim, nie można przecież wykluczyć, że skorzystał ze źródła pośredniego — na przykład z jakiejś prozaicznej wersji łacińskiej, którą spolszczył, lub z rodzimego, nieznanego dziś druku.

Józef Wereszczyński tworzył swoje teksty, opierając się na dziełach, których pojawienie się drukiem w drugiej połowie XVI stulecia wprowadzało nową jakość do polskiej literatury, włączając w nie także ekscerpty ze „świeżo” wysłanych „na jaśnią” publikacji. Można by stwierdzić, trawestując słowa Joachima du Bellaya (OTWINOWSKA, 1973, s. 419, przyp. 91), że pisarz z Wereszczyna, który zadebiutował na krótko po śmierci Reja, „darował” literaturze polskiej to, co i tak było jej własnością. Darował jednak w wersji nowej, „poprawionej” przez kontrreformacyjnego polemistę.

Podkreślić przy tym należy, że autor *Gościńca* jako czytelnik „nowości wydawniczych” ujawnił dobry artystyczny smak w doborze źródeł inwencyjnych. Badacze twórczości Górnickiego zgodnie stwierdzili, że *Dworzanin polski* nie wpłynął znacząco na staropolską literaturę i kulturę, jednakże chętnie sięgano po anegdoty zawarte w dziele (POLLAK, 1954, s. CXIX; LICHANŃSKI, 1998, s. 125). Roman Pollak uznał opowieść o Pukarzewskim i Skotnickim za perłę staropolskiego humoru i stwierdził wręcz, że przygody dworzan królewskich „tak górują arcyzmem nad całym *Dworzaninem* i w ogóle nad całą twórczością Górnickiego, jakby nie spod jego ręki wyszły” (POLLAK, 1954, s. CXIX). Z kolei w ocenie Dariusza Śnieżki historia o fałszywym Chrystusie jest najlepszą z opowiadań zawartych w *Kronice...* Bielskiego (ŚNIEŻKO, 2004, s. 269). Dodajmy, że ze *Stadła małżeńskiego* opat przejął te fragmenty, które w opinii współczesnych badaczek dawnych tekstów poświęconych małżeństwu wykazywały „daleko idącą nowoczesność” poglądów Mrowińskiego (STUHLIK-SUROWIAK, 2016, s. 51).

Wereszczyńskiego można uznać też za „pożytecznego” czytelnika. Julian Krzyżanowski przyznał przed laty, że włączenie do *Gościńca* facecji o chłopie, który przez jeden dzień był cesarzem, oraz o ziemianinie chodzącym w ostrogach

pozwoili zachować teksty z zaginionego pierwodruku *Facecji polskich* we „właściwej, nieskażonej postaci” (KRZYŻANOWSKI, 1958, s. 156). Sieciechowski opat nie pozostał w tym sensie bez zasługi i dla literatury niemieckiej. Należy bowiem przypuszczać, że w *Gościńcu* przetrwało — we „właściwej, nieskażonej postaci” — nazwisko (bądź pseudonim) autora *Strasznej historii z Ravensburga* (SITKOWA, 2017, s. 94).

Wereszczyński wobec przejmowanych fragmentów przyjmował postawę emulacyjną, niezależnie od tego, czy ujawniał wyzyskiwane wzory. Z tego współzawodnictwa wyszedł zwycięsko w tym znaczeniu, że przygody fałszywego Chrystusa opisane przez Bielskiego i *exemplum* z traktatu Powodowskiego weszły do antologii *Dawna facecja polska...* w wersji znanej z *Gościńca (Dawna facecja polska (XVI—XVIII w.))*, 1960, s. 128—131, 136—138).

Znajomość polskiego piśmiennictwa poświadczona w utworach opata (zob. też OBIEDZIŃSKA, 1994, s. 130) przekłada się na sporą już listę wskazanych dotąd dzieł rodzimych renesansowych twórców. Listy tej nie można uznać za zamkniętą. Dowodzi tego dostrzeżenie przez Beatę Stuchlik-Surowiak ekscerptu ze *Stadła małżeńskiego* Mrowińskiego w *Kazaniu przy przyjmowaniu świętości małżeństwa* (STUHLIK-SUROWIAK, 2016, s. 113). Fragmentów zaczerpniętych z utworu Płoczywłosa znajduje się w kazaniu Wereszczyńskiego znacznie więcej⁵, co skłania do postulowania dalszych kwerend w nadziei wzbogacenia wiedzy o zapleczu inwencyjnym pisarstwa opata benedyktynów w Sieciechowie.

Bibliografia podmiotowa

- WERESZCZYŃSKI Józef, 1585a: *Kazanie przy przyjmowaniu świętości małżeństwa*. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk.
- WERESZCZYŃSKI Józef, 1585b: *Wizerunek na kształt kazania uczyniony o wzgardzie śmierci i świata tego nędznego, tudzież też o chwale onego wdzięcznego a wiecznego Królestwa Niebieskiego*. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk.
- WERESZCZYŃSKI Józef, 1587: *Reguła, to jest nauka albo postępek dobrego życia króla każdego chrześcijańskiego*. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk.
- WERESZCZYŃSKI Józef, 1590: *Droga pewna do prędszego i snadniejszego osadzenia w ruskich krainach pustyni Królestwa Polskiego, jako też względem drożniejszej obrony wszystkiego ukraińskiego położenia od nieprzyjaciół Krzyża świętego*. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk.

⁵ Sposób wyzniesania przez Wereszczyńskiego *Stadła małżeńskiego* Mrowińskiego w *Kazaniu przy przyjmowaniu świętości małżeństwa* omawiam w osobnym artykule pt. *O inwencyjnym zapleczu „Kazania przy przyjmowaniu świętości małżeństwa” Józefa Wereszczyńskiego*. „Śląskie Studia Polonistyczne” 2019, nr 2 (14), s. 279—292.

- WERESZCZYŃSKI Józef, 1592: *Ekscytarz do podniesienia wojny świętej przeciwko Turkom i Tatarom jako głównym nieprzyjacielom wszystkiego chrześcijaństwa*. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk.
- WERESZCZYŃSKI Józef, 1594a: *Pobudka na Jego Cesarską Miłość wszystkiego krześcijaństwa, jako też na Jego Królewską Miłość Króla Polskiego, tudzież też na Jaśnie Oświeconego Kniazia Wielkiego Moskiewskiego do podniesienia wojny świętej spólną ręką przeciw Turkom i Tatarom*. Wilno: Jakub Markowicz.
- WERESZCZYŃSKI Józef, 1594b: *Publika na sejmiki przez list objaśniona tak z strony fundowania szkoły rycerskiej synom koronnym na Ukrainie, jako też krzyżaków według reguły maltańskiej, w sąsiedztwie z pogany i z Moskwą na wszystkim Zadnieprzu, dla snadniejszego ochronienia koronnego od niebezpieczeństwa wszelakiego*. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk.
- WERESZCZYŃSKI Józef, 1595: *Sposób osady Nowego Kijowa i ochrony niegdy stolice Księstwa Kijowskiego od niebezpieczeństwa wszelkiego, bez nakładu J. K. M. i kosztu koronnego, Ich M. Panom Posłom na sejmie krakowskim przyszłym podany*. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk.
- WERESZCZYŃSKI Józef, 1597: *Votum z strony podniesienia wojny potężnej przeciwko cesarzowi tureckiemu bez ruszenia pospolitego, a iżby każdy gospodarz zostawszy w domu swoim, mógł spokojnie zażywać gospodarstwa swego. Ich M. Panom Posłom na sejmie warszawskim w roku 1597 na piśmie podane*. Nowy Wereszczyn: [b.dr.].
- WERESZCZYŃSKI Józef, 1860: *Gościniec pewny niepomiernym moczygębom a omierzłym wydmikufłom świata tego do prawdziwego obaczenia a zbytków swych pohamowania. Z Pisma świętego i z rozmaitych autorów zebrany i wydany*. W: J. WERESZCZYŃSKI: *Pisma treści moralnej*. Wyd. K.J. TUROWSKI. Kraków: Wydawnictwo Biblioteki Polskiej, s. 1—40.
- WERESZCZYŃSKI Józef, 2014: *Gościniec pewny niepomiernym moczygębom a omierzłym wydmikufłom świata tego do prawdziwego obaczenia a zbytków swych pohamowania. Z Pisma świętego i z rozmaitych autorów zebrany i wydany*. Oprac. A. SITKOWA. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej.

Bibliografia przedmiotowa

- BARYCZ Henryk, 1981: *Szlakami dziejopisarstwa staropolskiego. Studia nad historiografią w. XVI—XVIII*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- BECK Paul, 1912: *Eine Ravensburger Schreck- und Schauergeschichte in einem Flugblatt aus dem 16. Jahrhundert*. „Württembergische Vierteljahrshefte für Landesgeschichte“, T. 21, s. 138—145.
- BECK Paul, 1985: *Ausgewählte Aufsätze zur Geschichte Oberschwabens*. Bad Buchau: Federsee-Verlag — Gesellschaft für Geschichte und Heimatpflege Altshausen.
- BIELSKI Marcin, 1564: *Kronika, to jest historia świata*. Kraków: Mateusz Siebeneycher.
- BRÜCKNER Aleksander, 1903: *Przedmowa wydawcy*. W: *Facecje polskie z roku 1624*. Wyd. A. BRÜCKNER. Kraków: Akademia Umiejętności, s. 3—25.

- BRÜCKNER Aleksander, 1908: *Dzieje literatury polskiej w zarysie*. T. 1. Warszawa: Gebethner i Wolff.
- BUCHWALD-PELCOWA Paulina, 1984: *Pokolenia twórców literatury polskiej przełomu XVI i XVII wieku*. W: *Przełom wieków XVI i XVII w literaturze i kulturze polskiej*. Red. B. OTWINOWSKA, J. PELC. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, s. 111—125.
- BUCHWALD-PELCOWA Paulina, 2004: *Europejska republica litteraria o polskim Babinie*. W: *Literatura i pamięć kultury. Studia ofiarowane profesorowi Stefanowi Nieznanowskiemu w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*. Red. S. BACZEWSKI, D. CHEMAPEK. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 69—88.
- CHMIEŁOWSKI Piotr, 1880: [rec.] *Mikołaj Rej z Nagłowic i ks. Józef Wereszczyński. Ustęp z większej całości. Wilno 1879*. „Ateneum”, T. 1, s. 169—171.
- CHRZANOWSKI Ignacy, 1926: *Marcin Bielski. Studium historycznoliterackie*. Wyd. 2, uzupełnione i poprawione. Lwów—Warszawa: Książnica — Atlas.
- Dawna facecja polska (XVI—XVIII w.)*, 1960. Oprac. J. KRZYŻANOWSKI, K. ŻUKOWSKA-BILLIP. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- DĄBKOWSKA-KUJKO Justyna, 2007: *Polski lipsjanizm wobec tradycji Rejowej (casus Janusza Piotrowicza)*. W: *Mikołaj Rej. W pięćsetlecie urodzin. Studia literaturoznawcze*. Red. J. SOKOLSKI, M. CIEŃSKI, A. KOCHAN. Wrocław: Atut — Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, s. 108—122.
- DZIECHCIŃSKA Hanna, 1976: *W krzywym zwierciadle. O karykaturze i pamflocie czasów renesansu*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Facecje polskie z roku 1624*, 1903. Wyd. A. BRÜCKNER. Kraków: Akademia Umiejętności.
- GRABOWSKI Tadeusz, 1913: *Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI. 1536—1612*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- GRZYBOWSKI Konstanty, 1997: *Marcin Kromer, czyli kariera snoba*. W: *Pisarze staropolscy. Sylwetki*. T. 2. Red. S. GRZESZCZUK. Warszawa: Wiedza Powszechna, s. 43—70.
- GWAGNIN Alexander, 1584: *Rerum Poloniarum tomi tres*. T. 1. Francofurti: Jan Wechelus.
- JANIK Michał, 1923: *Mikołaja Reja żywot i pisma*. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza.
- JANUSZOWSKI Jan, 1590: [List dedykacyjny]. W: *Oksza Stanisława Orzechowskiego na Turka przekładania Jana Januszowskiego*. Kraków: Drukarnia Łazarzowa, s. 3—4.
- KARPIŃSKI Adam, 2007: *Mikołaj Rej — nieklasyczny renesans i jego tradycja*. W: *Mikołaj Rej. W pięćsetlecie urodzin. Studia literaturoznawcze*. Red. J. SOKOLSKI, M. CIEŃSKI, A. KOCHAN. Wrocław: Atut — Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, s. 9—20.
- KOCHAN Anna, 2003: „*Żwierzadło*” *Mikołaja Reja. Studium o utworze*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- KOCHANOWSKI Jan, 1982: *Psalterz Dawidów. Fototypia — transkrypcja. List Jana Kochanowskiego do Stanisława Fogelwедера*. Oprac. J. WORONCZAK. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- KORBUT Gabriel, 1929: *Literatura polska od początków do wojny światowej*. T. 1: *Od wieku X do końca XVII*. Warszawa: Kasa im. Mianowskiego.
- KROMER Marcin, 1568: *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*. Basileae: ex Officina Oporiniana.

- KRZYŻANOWSKI Julian, 1958: *W wieku Reja i Stańczyka. Szkice z dziejów Odrodzenia w Polsce*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- KRZYŻANOWSKI Julian, 1960: *Facecja staropolska*. W: *Dawna facecja polska (XVI—XVIII w.)*. Oprac. J. KRZYŻANOWSKI, K. ŻUKOWSKA-BILLIP. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, s. 5—21.
- KÜBLE Monika, 2004: *Eine Ravensburger Schreck- und Schauergeschichte (1578)*. In: *Schwabenspiegel. Literatur vom Neckar bis zum Bodensee 1000—1800. Lesebuch 2*. Hrsg. U. VON GAIER, W. SCHÜRLE, S. VON PRABER. Ulm: Ebner et Spiegel, s. 205—211.
- KURAN Michał, 2005: *Pogłosy utworów Mikołaja Reja w „Satyrze na twarz Rzeczypospolitej” Samuela Twardowskiego*. W: *Mikołaj Rej — w pięćsetlecie urodzin*. Cz. 2: *Interpretacje, recepcja*. Red. J. OKOŃ, współpraca M. BAUER, M. KURAN, M. MIESZEK. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 151—186.
- LICHAŃSKI Jakub Zdzisław, 1998: *Łukasz Górnicki. Sarmacki Castiglione*. Warszawa: DiG.
- MACIEJOWSKI Wacław Aleksander, 1852: *Piśmiennictwo polskie*. T. 3. Warszawa: Stanisław Orgelbrand.
- MROWIŃSKI PŁOCZYWŁOS Jan, 1561: *Stadło małżeńskie z gron a ziarenek Słowa Bożego i z autorów zacnych krótko zebrane a na polską mowę wyłożone*. Kraków: Łazarz Andrysowic.
- NELSIUS [MELZYJUSZ] Andreas, 2017: *Straszna historia z Ravensburga*. Tłum. R. DAMPC-JAROSZ, J. JAROSZ. „Wortfloge/Szyk Słów”, nr 1, s. 135—140.
- NIEZNAŃSKI Stefan, 1989: *Recepcja Reja w literaturze staropolskiej*. W: S. NIEZNAŃSKI: *Studia i wizerunki. O poezji staropolskiej i jej badaczach*. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Pax”, s. 166—192.
- NOWAK Zbigniew, 1968: *Kontrreformacyjna satyra obyczajowa w Polsce XVII wieku*. Gdańsk: Gdańskie Towarzystwo Naukowe.
- NOWAK Zbigniew, 1970: *Mikołaja Reja służba reformacji*. „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, T. 15, s. 23—55.
- NOWAK-DŁUŻEWSKI Juliusz, 1971: *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce. Zygmunt III*. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Pax”.
- NOWAK-DŁUŻEWSKI Juliusz, 1973: *Pogłosy „Przemowy krótkiej do poćciwego Polaka stanu rycerskiego” Mikołaja Reja w literaturze w XVI i pierwszej połowy w XVII*. W: J. NOWAK-DŁUŻEWSKI: *Studia i szkice*. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Pax”, s. 42—57.
- OBIEDZIŃSKA Teresa, 1994: *Topografia wizerunków kultowych ukrzyżowanego w średnio-wiecznej i renesansowej kulturze Polski*. W: *Nurt religijny w literaturze polskiego średniowiecza i renesansu*. Red. S. NIEZNAŃSKI, J. PELC. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 83—141.
- ORZECZOWSKI Stanisław, 1855: *Mowy*. Przekł. J. JANUSZOWSKI. Wyd. K.J. TUROWSKI. Sanok: Karol Pollak.
- OTWINOWSKA Barbara, 1973: *Imitacja. Zarys problematyki i ewolucja pojęcia*. W: *Problemy literatury staropolskiej*. Seria 2. Red. J. PELC. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 381—458.
- PELC Janusz, 1994: *Literatura renesansu w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.

- PISTORIUS Johannes, 1582: *Polonicae historiae corpus*. T. 2. Basileae: Sebastian Henricpetri.
- POLLAK Roman, 1954: *Wstęp*. W: Ł. GÓRNICKI: *Dworzanin polski*. Oprac. R. POLLAK. Wrocław: Zakład im. Ossolińskich — Wydawnictwo, s. III—CXXXIII.
- POWODOWSKI Hieronim, 1578: *Korab zewnętrznego potopu*. Kraków: Mikołaj Szarfenberg.
- PTASZYCKI Stanisław, 1879: *Mikołaj Rej z Nagłowic i ks. Józef Wereszczyński. Ustęp z większej całości*. Wilno: Drukarnia Józefa Zawadzkiego.
- SITKOWA Anna, 2006: *O pisarstwie Józefa Wereszczyńskiego. Wybrane problemy*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- SITKOWA Anna, 2010: „Żywoć świętego Benedykta” w edycji „Reguły” benedyktyńskiej „przekładania” Sebastiana Fabiana Klonowica. (Z dziejów recepcji „Żywotów świętych” Piotra Skargi). W: *Studia bibliologiczne*. T. 18: *Biblioteki i ośrodki informacji — zbiory, pracownicy, użytkownicy*. Red. M. JARCZYKOWA. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 86—95.
- SITKOWA Anna, 2011: *Józef Wereszczyński i Marcin Bielski. Wstęp do „większej całości”*. W: *Liber amicorum Professoris Ioannis Malicki*. Red. D. ROTT, P. WILCZEK, współudział B. STUCHLIK-SUROWIAK. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 260—269.
- SITKOWA Anna, 2012: *Ślady lektury Józefa Wereszczyńskiego w „Wizerunku”*. W: *Ślady lektury*. Red. J. LYSZCZYNA. Katowice: Polska Akademia Nauk, Oddział w Katowicach — Wydawnictwo Gnome, s. 11—22.
- SITKOWA Anna, 2015: *Kaznodziejski „pojedynek” Józefa Wereszczyńskiego z Jakubem Wujkiem (na przykładzie marginaliów)*. „Śląskie Studia Polonistyczne”, nr 1 (6), s. 7—22.
- SITKOWA Anna, 2017: *O niemieckim źródle „Gościńca pewnego” Józefa Wereszczyńskiego*. „Wortfloge/Szyk Słów”, nr 1, s. 83—98.
- SKARGA Piotr, 1585: *Żywoty świętych*. Kraków: Andrzej Piotrkowczyk.
- STRYJKOWSKI Maciej, 1582: *Która przedtym nigdy światła nie widziała, Kronika polska, litewska, żmudzka i wszytkiej Rusi*. Królewiec: Jerzy Osterberger.
- STRYJKOWSKI Maciej, 1587: *O wolności Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*. Kraków: Mikołaj Szarfenberger.
- STUCHLIK-SUROWIAK Beata, 2016: *Obraz małżeństwa w „antyfeministycznych” utworach Bartosza Paprockiego na tle obyczajowych, religijnych oraz literackich zjawisk XVI i pierwszej połowy XVII wieku*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- ŚNIEŻKO Dariusz, 2004: „Kronika wszytkiego świata” Marcina Bielskiego. *Pogranicze dyskursów*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- WUJEK Jakub, 1575: *Na tenże dzień Jana świętego kazanie drugie przeciw opilstwu a obżarstwu świata dzisiejszego*. W: J. WUJEK: *Postylle katolickiej część trzecia*. Kraków: Mateusz Siebeneycher, s. 217—222.
- ZDANOWICZ Aleksander, 1874: *Rys dziejów literatury polskiej*. T. 1. Oprac. L.S. [Leonard SOWIŃSKI]. Wilno: Józef Zawadzki.
- ZIOMEK Jerzy, 1980: *Renesans*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Anna Sitkowa

Józef Wereszczyński as the Reader of “Recent Publications”

Summary

This article presents the Polish Renaissance literature as one of the inventive sources for Józef Wereszczyński's writings (1531—1598). Imitating mostly Mikołaj Rej's *Żwierciadło* [*The Mirror*] (1505—1569), the works by the Benedictine abbot in Sieciechów use excerpts from the texts published in vernacular language between 1561 and 1590. The items recognised so far include: Jan Płoczywłos Mrowiński's *Stadło małżeńskie* [*A Married Couple*], chronicles by Marcin Bielski, Marcin Kromer, Aleksander Gwagnin, and Maciej Strykowski, Łukasz Górnicki's *Dworzanin polski* [*A Polish Courtier*], *Facecje polskie* [*Polish Facetiae*], Jakub Wujek's “greater” postil, Hieronim Powodowski's *Korab zewnętrznego potopu* [*A Ship of External Deluge*], Jan Kochanowski's *David's Psalter* (*Psalterz Dawidów przekładania Jana Kochanowskiego*), Piotr Skarga's *The Lives of the Saints* (*Żywoty świętych*), and Maciej Strykowski's and Stanisław Orzechowski's anti-Turkish works.

Key words: Józef Wereszczyński, Renaissance, imitation

Anna Sitkowa

Józef Wereszczyński en tant que lecteur de « nouveautés éditoriales »

Résumé

Dans l'article, on a présenté la littérature polonaise de Renaissance comme l'une des sources innovatrices des écrits de Józef Wereszczyński (après 1531—1598). Dans les ouvrages de l'abbé des bénédictins à Sieciechowice — c'était *Żwierciadło* (*Miroir*) de Mikołaj Rej (1505—1569) qui lui servait de modèle d'inspiration principal — ont été employés les extraits des ouvrages publiés dans la langue nationale dans les années 1561—1590. Parmi les titres que l'on a identifiés jusqu'à présent se sont trouvés: *Stadło małżeńskie* (*Couple conjugal*) de Jan Płoczywłos Mrowiński, chroniques de Marcin Bielski, Marcin Kromer, Aleksander Gwagnin et Maciej Strykowski, *Dworzanin polski* (*Courtisan polonais*) de Łukasz Górnicki, *Facecje polskie* (*Facéties polonaises*), *Postylla „większa”* (*Postille « majeure »*) de Jakub Wujek, *Korab zewnętrznego potopu* (*Arche du déluge extérieur*) de Hieronim Powodowski, *Psalterz Dawidów przekładania Jana Kochanowskiego* (*Psautier de David traduit par Jan Kochanowski*), *Żywoty świętych* (*Les Vies des Saints*) de Piotr Skarga, discours antiturs de Stanisław Orzechowski et Maciej Strykowski.

Mots-clés: Józef Wereszczyński, Renaissance, imitation